Inger Kjær Jansen

Kastrupfiskerne og havnen

Tårnby Kommunes
Lokalhistoriske Samling
1990

KASTRUPFISKERNE
OG HAVNEN

KASTRUPFISKERNE OG HAVNEN

Inger Kjær lansen

Tårnby Kommunes Lokalhistoriske Samling
1990

»Kastrupfiskerne og havnen«

Udgivet af Tårnby Kommunes Lokalhistoriske Samling, 1990.
Sats og tryk: A. Rasmussens Bogtrykkeri, Ringkøbing.
Oplag: 2000 eksemplarer.
Copyright: Tårnby Kommunebiblioteker.

ISBN 87-891893-06-3

Forsideillustration:
Kastrupfiskere på Broforeningens Havn i Kastrup, 1930.

Forord

Kastrup Broforenings 125 års jubilæum er en vældig god anledning **til** at sætte focus på fiskeriet i Kastrup. Netop fiskeriet har haft sin store betydning for Kastrups udvikling.

De senere år har været præget af en stadig større lokalhistorisk bevidsthed og interesse, som bl.a. har givet sig udslag i, at mange er blevet opmærksomme på, at gamle ting og sager - rariteter såvel som almindeligheder - er værd at bevare for eftertiden. Mange yderst interessante effekter er efterhånden samlet i Lokalhistorisk Samling, som i større og større omfang ved udstillinger såvel på bibliotekerne som på rådhuset, har fundet lejlighed til at vise en del af disse ting frem.

Jeg vil gerne bringe en stor tak til Sven Otto Magaard, John Palm Nielsen, Kurt Nielsen og Eiler W. Christensen - alle nuværende medlemmer af broforeningen - for deres entusiastiske medarbejderskab før og under udstillingens etablering.

Det store materiale, som er kommet frem i forbindelse hermed, og som har bragt mange »nye« og interessante oplysninger frem, har givet lederen af Lokalhistorisk Samling, Inger Kjær Jansen, mulighed for at udarbejde en mindre samlet redegørelse om Kastrup-fiskeriets historie, udgivet af Tårnby Kommune i dette lille hefte, som jeg håber mange vil få glæde af, også når udstillingen på Kastrupgård er slut.

Og så i øvrigt: Tillykke til Kastrup Broforening med jubilæet.

Poul Feldvoss
Formandfor Kulturelt Udvalg

Indledning

Tårnby Kommunes Lokalhistoriske Samling markerer I/S Kastrup Broforenings 125 års jubilæum med udstillingen »Kastrupfiskeme og havnen«.

Udstillingen skildrer ved hjælp af redskaber, modeller, fotografier, lyd og video de mange aktiviteter, fiskerne i Kastrup igennem 150 år har haft på Broforeningens Havn.

Udstillingen er blevet så omfangsrig alene på grund af den entusiasme, Broforeningen og dens medlemmer har vist for sagen.

Skjult fra vejen, »klemt inde« mellem BP-Kemi og den gamle lystbådehavn ligger den lille idyl, Broforeninens Havn. Den har aldrig været et yndet motiv for kunstmalere, som andre fiskerlejer, men den rummer stadig miljø med bådene, skurene, stejlepladsen og ikke mindst menneskene, der her forstår at hygge sig.

Inger Kjær lansen

Fiskeri fra Kastrup

Før 1815 var der sandsynligvis ingen i Kastrup, der havde fiskeri som hovederhverv. Husmændene havde ganske vist gennem ihvertfald 100 år fanget rejer i stranden og afsat dem med stor fortjeneste inde i København. Men først fra 1830'erne, hvor der var ca. 25 fiskere i Kastrup, kom der rigtig gang i reje- og ålefiskeriet og fra 1850'erne i sildefiskeriet. De fleste levede dog stadig også af deres husmandslod. Det er først i folketællingen fra 1860, at enkelte i Kastrup står opført alene som fiskere. Men det var ikke ensbetydende med, at de kunne klare sig med indtjeningen fra dette erhverv. Fiskeriet er afhængig af vind og vejr, og udbyttet meget forskelligt fra år til år. De fleste havde derfor ekstraindtægter ved bjergning af skibe i sundet, ved losning af skibe i industrihavnen og ved stenfiskeri og stenslagning til belægning af kommunens veje.

Det var ikke blot mændene, der drev fiskeri. Hele familien var som regel involveret i arbejdet. Kvinderne bødede f.eks. garnene og pillede sild ud af næringerne. Hvis manden døde, fortsatte enken ofte helt op til, hun blev 60-70 år med at fiske, mange gange i samarbejde med børnene.

I 1878 ernærede 51 familier sig hovedsageligt ved fiskeri. De havde tilsammen 22 både over 3 tons, 46 under 3 tons samt flere mindre joller. De havde 828 sildenæringer, 624 rejeruser, 264 åleruser, 12 torskegarn og 4500 kroge.

Hvorledes fangsten svinger fra år til år viser en oversigt over udbyttet af rejer for en fisker i Kastrup i perioden 1865-1870. Det højeste udbytte var i 1870, hvor han fangede 2362 liter rejer, det laveste i 1865, hvor han fangede 306 liter rejer. Gennemsnitsfortjenesten pr. fisker i Kastrup var i 1876 ca. 1000 kr. En offentlig statistik, som man mener undervurderer, siger, at en fisker i gennemsnit i samme år tjente 570 kr.

Udgiften til båd og redskaber udgjorde årligt 400 kr., så slog fiskeriet fejl et år, kunne det ikke slå til for en familie. Da man begyndte at bygge fyr i Øresund, for at forbedre sejlforholdene (Nordre Røse f.eks. i 1878) var det ikke ligefrem til gavn for fiskeriet. For den øgede trafik medførte ofte, at garnene blev sejlet over og dermed revet i stykker. Det gik specielt ud over sildegarnene.

1. verdenskrig medførte minefare og specielle regler for, hvor fiskerne måtte fange deres fisk. Men der var gode penge at tjene, for priserne var høje, og der var mange fisk. For Kastrupfiskernes vedkommende var det specielt sildene, der gav dem et fint udbytte i disse år. Så på trods af rationering af petroleum gik det fint for dem i denne periode.

I mellemkrigstiden var der ca. 60 fiskere, deraf var halvdelen fuldtidsbeskæftiget ved fiskeriet. De havde tilsammen 28 motordrevne både og et større antal sejl- og robåde. Fangsten af sild var sløj i disse år. Rejefiskeriet, der stadig havde stor betydning, var svingende, men f.eks. i 1935 var udbyttet stort. Fortjenesten var 25.000 kr. eller ca. halvdelen af det samlede årsudbytte. Torsk og ål udgjorde hver en fjerdedel.

Under 2. verdenskrig klagede fiskerne over dårligt fiskeri. Samtidig havde de problemer med ulovligt fiskeri bl.a. fra tyske p a tulj ebåde, som fiskerikontrollen var magtesløs over for.

I 1990 er der kun ganske få erhvervsfiskere tilbage i Broforeningens havn. De fanger især ål, torsk, skrubber og sild.

Rejefiskeriet

Rejefiskeriet er den ældste og mest indbringende form for fiskeri fra Kastrup.

I 1700 tallet drev mange husmænd rejefiskeri ved stranden som en indbringende biindtægt. Da fiskeriet blev hovederhverv, krævedes bedre og flere redskaber.

I 1835 var der 20 fiskere i Kastrup, der fangede rejer fra deres joller. De havde hjælp af en dreng, for det krævede kræfter at sætte 8 ruser i vandet. De var meget store, raden var 4-4,5 meter lang, og havde 100 masker i dybden. Ruserne blev da også vurderet højt: en rejeruse med armpæle således til 30 rigsdaler, en rejejolle til 50-70 rigsdaler. Rusen holdt kun 3 år, så for hele tiden at have 8 ruser klar, måtte fiskerne lave et par ekstra hvert år. Udbyttet var til gengæld også betydeligt, ca. 100-200 liter rejer pr. jolle pr. nat. Det indbragte mellem 10- 20 rigsdaler.

Tidligt om foråret var de bedste fangsteder dels fra Kastrup Værk til Kvintus batteriet og dels ved Brakhullet ved Saltholms nordende. Længere hen på sommeren var det bedst ved Saltholm, når der var fralandsvind. Ved høsttid fandtes rejerne i størst mængde ved Enkestenen

Broforeningens havn ca. 1895.

Broforeningens havn 1950. Fra venstre: Karen Petersen, Henrik Jensen, Stefan Sørensen og Carl Fræg Petersen.

(som det stadig hedder i Kastrup, officielt er det Enkeltstenen) og til sydenden af Saltholm.

Det var ikke blot fiskere fra Kastrup, der drog på rejefiskeri ved Saltholm, men også Dragørfiskere, Tårbækkere og folk fra Skovshoved. Det blev derfor tidligt nødvendigt med regler for at sætte rejeruser her. Kastrupfiskerne udfærdigede derfor i 1873 en vedtægt for rejefiskeriet ved Saltholm. Man bibeholdt de stationer eller pladser, der tidligere havde været. Stationerne gik fra pynt til pynt eller fra klappe til klappe. Der var ca. 200 meter til hver fisker (i 1930'erne), 80 metermellemhvert sæt og 120 meter til den sydlige nabo. Hver båd og hver fisker måtte sætte 12 ruser. Hver station skulle forsynes med en jernpæl med rad og med ejermærke. Ruserne skulle sættes inden solnedgang, ellers kunne man miste sin plads. Når der var kulingvarsel, blev der hejst en kugle op i Broforeningens flagstang af en dertil valgt kuglemand, og man var fritaget for at tilse sine ruser. Dette skete vist nogle gange for ofte. Københavnsfiskerne udarbejdede tilsvarende regler for rejefiskeriet i Kalveboderne og ved Saltholm.

Reglerne blev senere ændret. Da ruserne efter ca. 1900 ikke længere var håndbundne, og fiskerne derfor havde flere ruser, måtte man sætte 12 rader og 18 ruser, efter 1935 16 rader og 30 ruser. Hvis der opstod uenighed fiskerne imellem om rettighederne til pladserne, blev Kastrup Fiskeriforening og fiskerikontrollen tilkaldt for at rede trådene ud.

Ruserne blev røgtet tidligt om morgenen - ved 2.30 tiden. Fra omkring 1920 kørte en vognmand ind til København ved 6-tiden, hvor kommissionærerne sørgede for det videre salg. Omkring 1930 fik fiskerne ca. 3 kr. pr. kg. De små rejer blev også anvendt til agn (madding).

Kastrupfiskeme solgte også rejerne direkte til forbrugerne, f.eks. til Hammers restaurant ved lufthavnen. Saltholmrejerne var kendte for at være meget velsmagende. Der skulle også helst være rejer på et veldækket pinsebord i Kastrup.

Rejefiskeriet havde gode dage op til 1950'eme. I dag er der minimale chancer for at fange rejer ved Saltholmen.

Ålefiskeri

Også på fiskeriområdet havde hollænderne i St. Magleby rettigheder

Stenfisker G. Sikker Hansens båd. Ca. 1950.

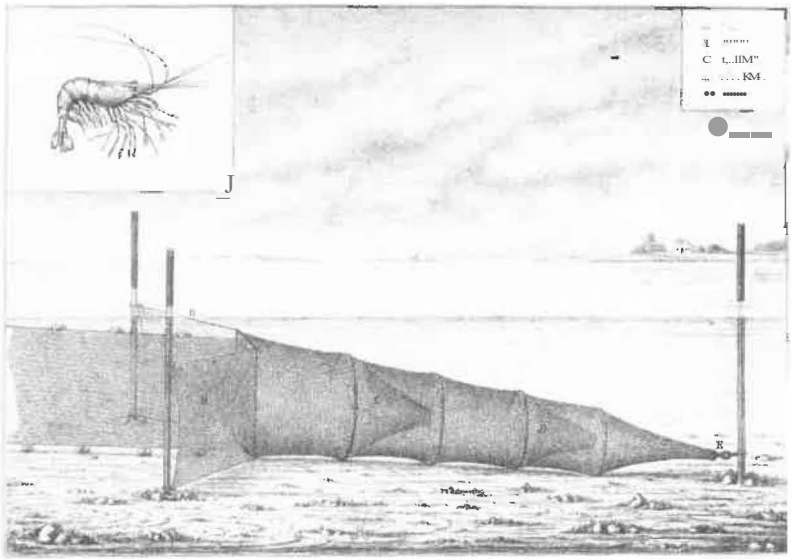

Rejerusefra Drechsel, C.F.: Oversigt over vore Saltvandsfiskerier. 1890.

fremfor danskerne. De havde allerede fra 1600-tallet eneret på den rige ålefangst i Kalveboderne. Først i 1950'erne solgte St. Magleby Bylaug disse rettigheder til Staten. I 1835 fiskede 20 mand i Kastrup rejer og ål, mens 5 nøjedes med ål alene. Ålefiskerne sluttede sig sammen i små grupper på 2-4 mand, der hver udsatte 8 håndlavede ruser. Man brugte de samme joller som til rejefiskeri. Fangsten blev delt lige mellem fiskerne. Omkring september var der ikke så mange ål, og hver gruppe udsatte derfor kun 4-6 ruser. I oktober-november var fangsten bedst, men da kom der ofte kraftige storme og voldsom strøm, så redskaberne blev ødelagt eller slemt beskadiget. Ruserne blev sat under Saltholm fra Enkestenen til øens sydende på 4-5 fod vand. Med sydvestlige vinde og søndenvande fik man det største udbytte. I 1835 klagede fiskerne over, at ålefiskeriet ikke var så indbringende som 10 år før. Dengang kom ålejollerne til land så læssede, at de knap kunne flyde.

Fiskerne fik op til 400-600 rigsdaler, mindst 150-200 rigsdaler. Man mente, at årsagen til tilbagegangen var det voksende antal fiskere og ruser: ruserne stod for tæt sammen på den indskrænkede sætteplads, og ålens frie vandring blev forhindret. En åleruse fra Kastrup blev sat til en værdi af 16 rigsdaler. Den var ikke alene finere og bedre bundet end den fra Dragør, men også større, og den havde bredere rad. Udgiften til den årlige vedligeholdelse blev anslået til 30 rigsdaler, jollen til 50-70 rigsdaler. Fiskerne havde tilsammen 14 hyttefade, der kunne rumme 240-320 kg. De blev vurderet til ca. 4 rigsdaler hver.

Man fangede ikke blot ål i ruser, men også ved hjælp af en vandkikkert, som man anvendte, når man stangede ål. Man kaldte det at skrede ål. Når man stangede ål fra båd eller fra isen, brugte man lystre - et redskab, der er beregnet til at stikke og fastholde ålen med. Det var ikke blot fiskere, der stangede ål, men også mange andre folk, der fik et kærkomment supplement til den daglige kost. Det er nu forbudt at bruge disse redskaber.

Efter 1934 måtte åleruserne af hensyn til rejeruserne ikke komme nærmere Saltholm end 8 fod vand, når de blev sat på langs af øen, og 6 fod vand når de blev sat på tværs af øen.

Fiskerne i Kastrup solgte åleskind til bønderne i kommunen. De blev brugt til plejle (tærskeredskaber), da åleskind er betydelig stærkere end læder. Der bliver stadig sat mange åleruser ved Saltholm - men nu mest af lystfiskere.

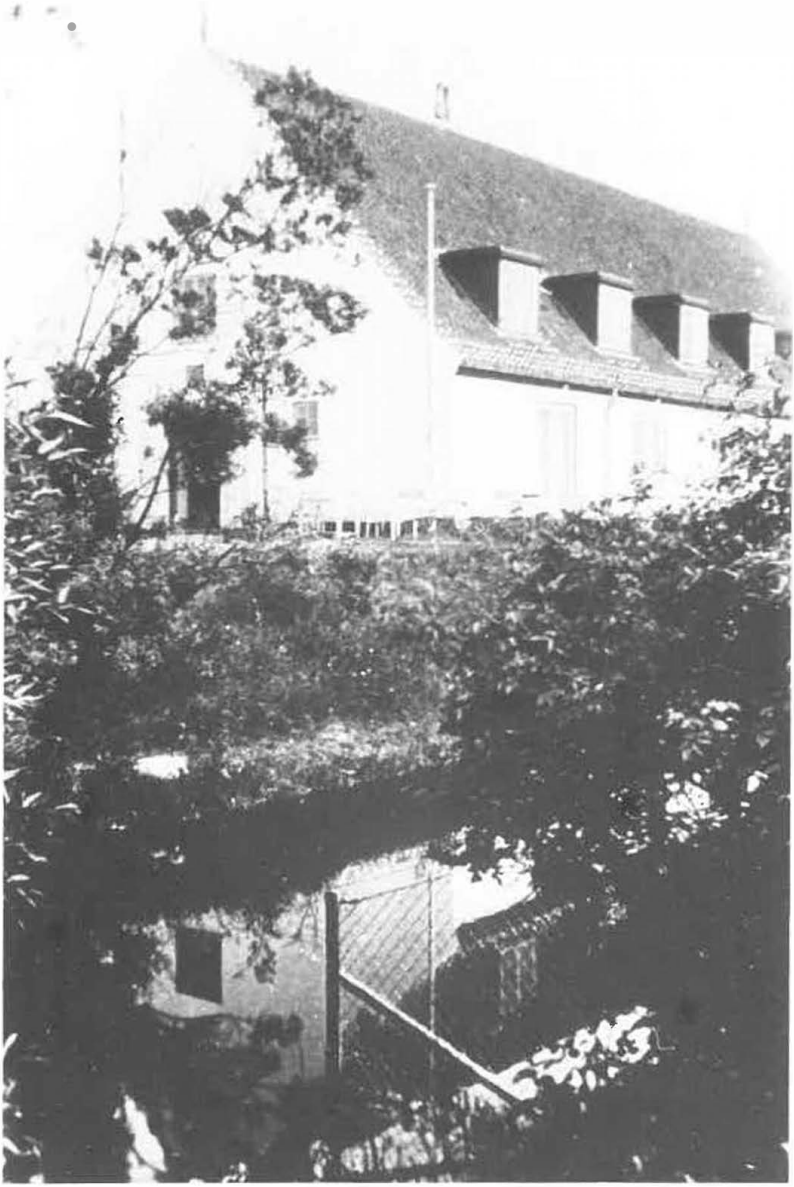

Hammers restaurant ved Lujlhavnen i 1920' em.

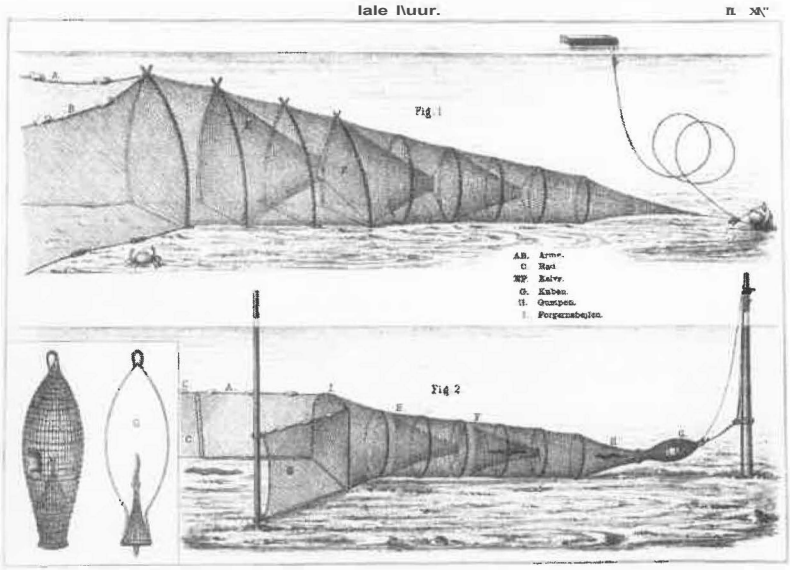

Åleruse fra Drechsel, C.F.: Oversigt over vore Saltvandsfiskerier.1890.

Sild

Det var først omkring midten af forrige århundrede, at fiskerne fra Kastrup begyndte at fange sild. I Øresund anvendte man sildenæringer - sildegarn, der var bundet af finere garn end de sildegarn, man ellers brugte, og samtidig smallere, af ca. 50 maskers dybde. Det var drivgarn, det vil sige, garnene drev efter båden. Sildefiskeriet begyndte sidst i juli og varede til udgangen af september. Fangsten beroede på vind og vejr, men fiskede man ud for den svenske kyst, kunne man kun drive med en sydøstlig vind eller en nordvestlig vind. Hvis man fiskede i Drogden, skulle vinden være østen eller vesten. I 1840'erne var gennemsnitsfangsten på en nat 10-40 ol, d.v.s. 800-3200 stk. I 1876 var gennemsnitsfangsten for sild på et år 210 ol - en fortjeneste på 221 kr. Fis_kerne havde på dette tidspunkt ca. 16 næringer pr. mand.

Omkring 1910-1918 var der sildeeventyr i Øresund. Bådene kom tungt lastede ind, og når fiskerne kastede næringerne ud i vandet for at skylle dem, var der straks fisk i garnene igen.

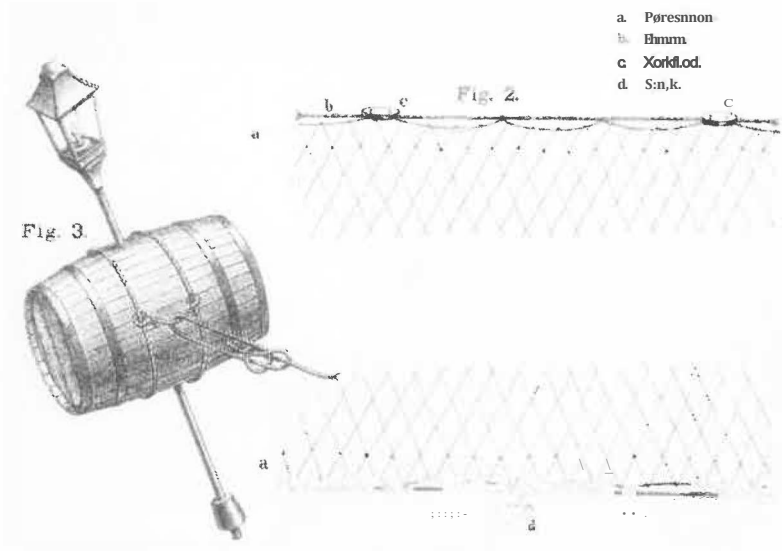

Sildenæring fra Drechsel, C.F.: Oversigt over vore Saltvandsfiskerier. 1890.

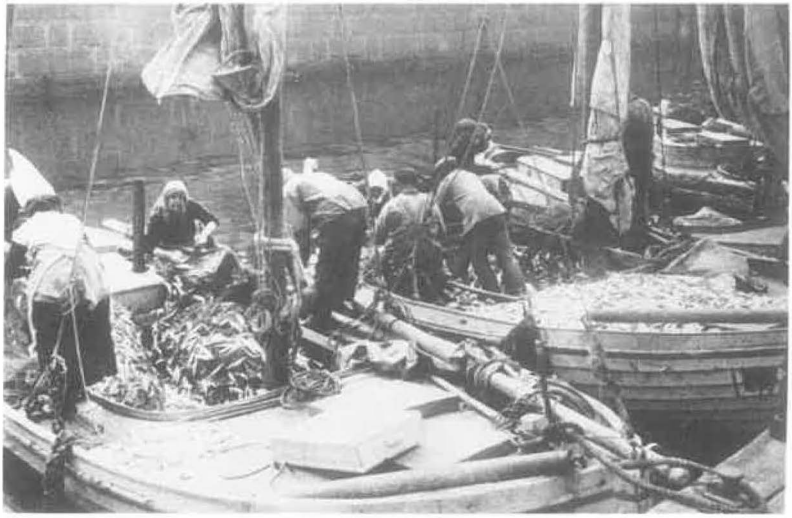

Gammel Strand med de tungt lastede både i »sildeåret«1916. Når fiskerne sejlede ind til Gl. Strand, pillede konerne undervejs sildene ud af næringerne.

I mellemkrigsårene var fangsten sløj, men det blev igen bedre i de nye krigsår.

I 1990 klager fiskerne over, at fortjenesten ved sildefiskeriet er minimal, prisen er 2-3 kr. pr. kilo.

Inger Larsen, født i 1895, fiskerkone fra Amager Strandvej 434, havde en god opskrift på kryddersild, der her gengives.

> Sildene rengøres for Hoved, Hale og Skæl og lægges i 2 Dele Eddike og 1 Del Vand, med en haandfuld Salt. Den Blanding skal de ligge i et Døgn, tages op og løbe af. Jeg vasker Sildene lidt af i lidt Eddikevand, inden jeg lægger dem i den anden Blanding, da de samler så meget Blod. De lægges med følgende Krydderier:
> 30 gr Allehaande
> 30 gr sort Peber
> 30 gr Nelliker
> 30 gr spansk Humle
> Laurbærblade imellem Lagene
> 1½ pnd mørkt Puddersukker
> 375 gr fint Salt
> Opskriften svarer til 1 ol Sild (80 stk.)
> De maa købe hele Krydderier og støde dem, da de skal være groftstødte og saa blande det hele sammen og lægge Sildene med Ryggen nedad og drysse Krydderier imellem hvert Lag. Sildene kan spises efter 8-10 Dage, der skal lægges pres paa.

Redskaberne

Op til ca. 1865 blev der anvendt hør eller hamp til ruserne, efter den tid bomuldsgarn. Garnene og ruserne blev håndbundet af fisker-familierne indtil ca. 1900. Hertil skulle man foruden gamet bruge en bødenål og et bindebord, så man kunne få den rette maskestørrelse. Bødenål og bindebord lavede fiskerne også selv f.eks. af hyld. For at garnene og ruserne ikke skulle rådne, blev de grovere garn tjæret, de finere barket i en kæmpestor gryde på havnen. I barkegryden blev garnene kogt i en blanding af kogende vand og kateku, som er et garvestof, der er udvundet af en særlig østasiatisk akacieart. Det er mere effektivt end det opkog af ege-

Kurt Ni/sen binder garn med bødenå/ og bindebord. 1990.

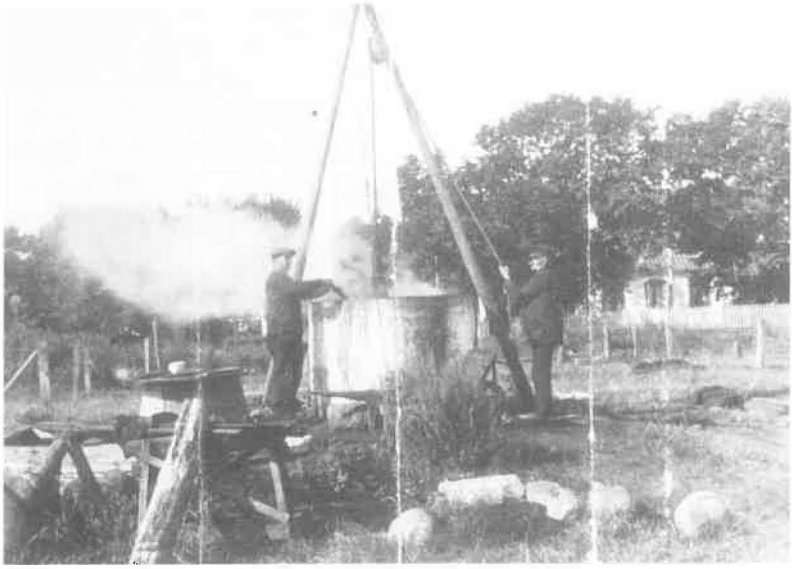

Der barkes garn på Magleby/i/le Broen a fAkse/Jensen og Post Valdemarsfar. 1935.

bark, man tidligere anvendte. For hver 100 liter kogende vand tilsattes 4-5 kg kateku. I denne opløsning blev garnene kogt i en time, ilden blev slukket, og garnene lå i den varme opløsning til næste dag. Herefter blev garnene omhyggeligt skyllet og hængt til tørre på stejlepladsen. Denne barkning blev jævnligt gentaget.

Efter ca. 1900 købte man garn hos netfabrikkerne, bl.a. hos Netfabrikant N. P. Utzon, som boede på gården Peterdal i Maglebylille fra 1907, og indtil den blev eksproprieret i 1920.

Fiskerne monterede dog stadig garnene og ruserne selv, ligesom de selv bødede (reparerede) garnene.

I slutningen af 1950'erne kom nylonruserne og nylongarnene frem. De er stærkere, nemmere at vedligeholde og skal hverken barkes eller tørres. Men nye nylonruser bliver dog stadig skyllet i Stenolin, en væske der forhindrer mos i at gro på ruserne. Når man bruger nylonruser, kan man overkomme at holde op til 1000 ruser.

Bådene

Der var ikke behov for de større både til sejladsen i Øresund. Indtil 1850'erne fangede man rejer og ål fra små joller. I 1864 ejede en typisk fiskerfamilie en lille båd, der blev vurderet til 16 rigsdaler og en pram, der blev vurderet til 80 rigsdaler. I 1878 bestod den samlede bestand af fartøjer i Kastrup af 22 både over 3 tons og 46 under 3 tons, samt flere mindre joller. Året efter i 1879 kom det første skibsbyggeri til Broforeningens Havn, og der har siden været bådeværft her. Det nuværende værft reparerer dog i dag kun lystfartøjer.

Da Rigsdagen i 1917 vedtog en lov om fiskerilån, bevirkede det, at flere fiskere kunne investere i motorer og motordrevne både. I 1935 var der i Broforeningens Havn 28 motorfartøjer og et antal sejl- og robåde til en samlet værdi af 65.000 kr. I 1990 er der 157 bådepladser.

Kastrup Fiskeriforening

Kastrup Fiskeriforening er en af landets ældste. Desværre er de første protokoller fra foreningen gået tabt, men foreningen blev formentlig stiftet i 1874. På det tidspunkt var der 41 fiskere i Kastrup. Den første for-

Kastrup Fiskeriforenings første formand, Eduard Nielsen. Ca. 1890.

Kastrup Fiskeriforening forærede i 1884 Kastrup kirke kirkeskibet »Enigheden», bygget af Chr. Louw, Kastrup. Kirkeskibet blev bl.a. repareret i 1950. I den anledning blev skibet båret tilbage i procession af medlemmer af fiskeriforeningen.

mand var Eduard Nielsen, der samtidig var formand for Broforeningen. Han sad endvidere som en af de få fiskere i bestyrelsesrådet for Dansk Fiskeriforening, der blev stiftet i 1887. Eduard Nielsen var også medstifter af Kastrups første sygekasse (1857).

Det var et aktivt fiskersamfund i Kastrup i 1870'erne. Fiskerne udgjorde f.eks. hovedparten af en sangforening, der samtidig ejede et bibliotek og en læsestue. Fiskeriforeningen deltog i flere udstillinger med håndlavede redskaber, bl.a. i Norrkoping i juli 1876, hvor man fik sølvmedalje for 4 rejeruser med tilbehør, 1 åleruse og 4 sildevåd. Foreningen fik endvidere medaljer ved udstillinger i Berlin 1880, i København og Ålborg 1888 og Paris i 1889.

Det var frivilligt at være medlem af denne erhvervsforening, og man skulle søge om optagelse. Fiskeriforeningen stod for samarbejdet med områdets andre fiskeriorganisationer, bl.a. Dragør Fiskeriforening og Sundets Samvirkende Fiskeriforeninger samt Dansk Fiskerforening, som man kollektivt var blevet medlem af i 1892 med 94 medlemmer.

Kastrup Fiskeriforening stod for fællesindkøb af garn, petroleum og benzin og fordelte også disse varer under rationeringen under 1. og 2. verdenskrig.

Foreningen var mellemmand, hvis der opstod uenighed f.eks. om rejestationerne ved Saltholm. Den sørgede for kørsel af fisk ind til Gl. Strand og havde også en selskabelig funktion i form af fastelavnsfester med tøndeslagning fra både, maskerader og skovture. I 1954 blev den sidste generalforsamling afholdt i overværelse af 7 medlemmer. Men foreningen blev først opløst i 1972.

Formænd: 1874-ca.1892: Eduard Nielsen, 1892-1902: bl.a. P. J. Jensen, Lars Petersen og Ejbert Svendsen. 1902-1911: Johs. B. Svendsen, 1911-1915: Johs. Theisen. 1915-1917: Hans B. Hansen, 1917-1919: E. C. Bergmann, 1919-1924: Martin Nielsen, 1924-1928: Georg Frandsen, 1928-1931: Martin Jansen, 1932-1936: Hans B. Hansen, 1938-1939: E. Bergmann, 1939-1940: Georg Frandsen, 1941-1943: Martin Nielsen, 1943-1954: Henning Mørk.

Som »børn« af Kastrup Fiskeriforening opstod flere foreninger: Dragør og Kastrup Låneforening for Fiskere blev stiftet i 1908, med det formål at yde medlemmerne lån til anskaffelse, istandsættelse eller forbedring af fiskefartøjer, og til køb af redskaber. Foreningen forvaltede

statslån - i 1935 på omkring 100.000 kr. Foreningen blev opløst i 1964.

Kastrup og Dragør Forsikringsforening for Fiskefartøjer blev stiftet den 11. marts 1915. Der blev anmeldt 30 både fra Kastrup og 16 både fra fra Dragør. Bestyrelsen bestod af 5 medlemmer, 3 fra Kastrup og 2 fra Dragør. Man forsøgte sig også med en salgsforening i 1918. Fiskesalgsforeningen Dragør-Kastrup, men fangsten var for lille til at bære et selvstændigt salg.

I/S Kastrup Broforening og dennes forhistorie

Den ældste anløbsbro i Kastrup lå på nøjagtig det sted, hvor Broforeningens havn ligger. På det ældste kort over Amager fra 1656 benævnes stedet »Alter Schiffsbriicke<< - gammel skibsbro, så broen er således endnu ældre.

Broen blev også kaldt for Skøjtebroen, for herfra havde man siden 1600-tallet fragtet kreaturer til og fra Saltholm med de såkaldte skøjter. En skøjte er en bredbovet, fladbundet båd af hollandsk oprindelse.

Det var først efter, at der kom rigtig gang i fiskeriet i Kastrup i 1830'erne, at fiskerne fik behov for deres egen havn. Nord for broen havde Hofstenhugger Jacob Fortling i 1740'erne i forbindelse med sin fajancefabrik fået anlagt en havn. Denne havn kunne fiskerne benytte mod betaling. Men denne afgift var sandsynligvis for høj, for bådfører og fisker Martin Petersen ansøgte Kongen om tilladelse til at anlægge en ny bro og bådehavn ved den gamle skøjtebro i 1831. Han mente, det ville være til gavn for ham selv og andre fiskere i Kastrup. Han var en af de få, der fiskede med bundgarn ved Saltholm. Martin Petersen fik tilladelse til at anlægge havnen, men ½ år senere var han blevet ejer af Kastrup Værk og havnen her. Han fik sandsynligvis ikke gjort noget ved sit projekt, for den 6. februar 1845 blev der tinglæst en interessentskabskontrakt på broen. I kontrakten stod, at 10 husmænd og indsiddere i Kastrup havde bygget en landingsbro af brædder ca. 60 alen syd for Kastrup Værk til en værdi af 300 rigsdaler sølv. I 1851 blev interessentskabets love tinglæst. På dette tidspunkt havde 5 af dem frasagt deres anpart, da de ikke kunne

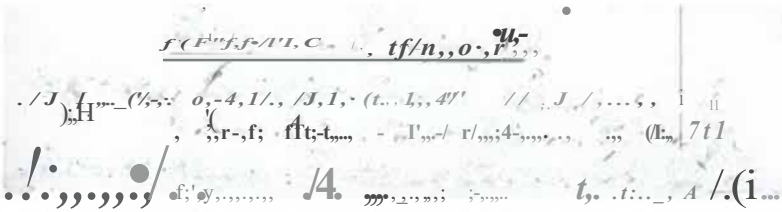

Den første interessentskabskontrakt læst ved Amager Birk den 6.februar 1845.

påtage sig at tage del i det lån, selskabet ville optage. Men der var kommet 2 nye interessenter til, så de var 7 i alt.

Hovedlinieme i selskabets vedtægter ligner dem, der danner grundlaget for Kastrup Broforenings i 1865. Hver interessent havde 1 anpart i broen og 1 stemme ved de 4 årlige møder. Anparten kunne ikke pantsættes eller udlejes, men kun arves af enker, sønner og svigersønner. Der var mødepligt og arbejdspligt- broen skulle opfyldes med grus og sten. Der var strenge mulkter (bøder) for overtrædelse af lovene - helt op til 20 rigsdaler for en forseelse. For at blive optaget skulle man være myndig, ustraffet, og man kunne kun stemmes ind med ⅔ af medlemmernes stemmer. Der skulle betales optagelsesgebyr samt et årligt tilskud på 5 rigsdaler. Det var dog også muligt at leje sig ind på broen.

De 7 interessenter i 1851 var Hans Christensen, Frederik Christensen, Niels Frandsen, Johan Nielsen, Frands Nielsen, Anders Nielsen og N. N. Lund.

Hvad der skete med selskabet efter 1851 vides ikke, men den 3. april 1865 blev et nyt interessentskab oprettet, I/S Kastrup Broforening. Den eneste person, der går igen i de to selskaber, var fiskeren Frands Nielsen.

Selskabet købte broen for 1000 rigsdaler sølv. Der findes ingen købekontrakt på broen, men modtageren af afdragene var Frands Nielsen, så han må have stået som eneejer af det gamle selskab til slut. Ejeren af Kastrup Værk fra 1895-1897, Brygger C. M. Larsen, rejste sag mod Kastrup Broforening om ophavsretten til havnen. Denne sag tabte han. I 1907 fik Kastrup Broforening adkomstskøde på broen, mtr. 49 c af Kastrup.

De vedtægter, som dannede grundlaget for det nye interessentselskab, man i 1865 vedtog, indeholdt 31 paragraffer, der ligner det gamle selskabs. Dog var en af betingelserne for at blive medlem nu, at man var husejer eller bådeejer i eller ved Kastrup. De 26 nye interessenter havde alle på en eller anden måde forbindelse med fiskeriet eller tilsvarende erhverv. I de første år efter foreningens start kaldes selskabet da også »Fiskerens interessentskab«. I 1883 stoppede foreningen for tilgang af nye interessenter. Man kunne dog stadig optages gennem arv, d.v.s. som søn eller svigersøn af en afdød interessent. Enker beholdt deres mænds anparter, men kunne og kan stadig ikke, deltage i broforeningens møder. Vedtægterne fra 1865 har holdt sig næsten uændret igennem de 125 år,

Iforbindelse med udstillingen »Kastrupfiskerne og Havnen«har Sven Otto Magaardfremstillet en nøjagtig kopi afBroforeningens Havn. 1990

Der arbejdes på Broforeningens Havn. Fra venstre: Eibert Olsen, Frederik Petersen, Julius Hansen og Martin Nielsen. Ca 1900.

foreningen har eksisteret. Der er stadig arbejdspligt, nu dog kun 7 dage mod tidligere 10-12 dage om året. Man kan betale andre for at udføre arbejdet, men det er ikke velset.

Der var andre hverv at få indenfor foreningen. Man valgte en formand for barkegryden, en flagmand, der skulle hejse flaget ved festlige lejlig-

heder, en tjæremand, et bud til opkrævning af kontingenter og en havnefoged. Havnefogeden og flagmanden udpeges stadig. Indtægterne til Broens vedligeholdelse og udbygning kom, udover det årlige bidrag fra medlemmerne, også ved salg af sand og grus, udlejning af stenpladsen til bl.a. kommunen, leje af bådebyggerværksted og, fra 1928, udlejning af kajplads til Kastrup Sejlklub på den østre ende af sydhavnen. I dag er der først og fremmest lystfartøjer og fiskerjoller, men også enkelte moderne fiskerkuttere. Formanden for I/S Kastrup Broforening er i dag Svend Olsen.

Maglebylille Broen »Thyges Bro«

I Maglebylille blev der i 1858 givet tilladelse til at placere en landingsbro ud for skellet mellem mtr. 30 b og 30 c af Maglebylille. Der var ikke så mange fiskere her som i Kastrup, men broen blev brugt i næsten 100 år. Broen, der også blev kaldt for »Thyges Bro« efter fiskeren Thyge Nielsen, blev anlagt af Maglebylille Bylaug, der i 1927 overlod den til et Brolaug. Lauget blev opløst i 1937 og broen delt imellem de 7 medlemmer af lauget.

Til trods for lufthavnens placering i Maglebylille fik fiskerne alligevel dispensation til at anvende broen helt indtil 1952.

Magleby/i/le Broen, »Thyges Bro». 1923. Det nærmeste hus var rullestue, hvor fiskerkonerne gik ned og rullede deres vasketøj.

Fiskerne i hverdag og til fest

Kastrup by bestod i slutningen af det 19. århundrede af bondegårde, arbejderboliger og fiskerhuse.

Fiskerne boede først og fremmest i det, de kaldte »nor-renden«, nordenden af byen ved Nordmarksvej, men også i sønderenden eller »Sønderrenden« ved Skøjtevej og Ved Stationen.

Husene var lave og små, men i de små forhaver ud mod vejen bugnede det om foråret og om sommeren af blomster-spraglede georginer, stokroser, rustrøde sværdliljer, krusemynte, blå træsko, lavendler og ambra.

I vinterens løb, når fiskeriet var på vågeblus, var der travlhed hos fiskerne med andre gøremål. Garn blev bundet og bødet ved petroleumslam-

Hus ved stationen i Kastrup. Ca 1898. Fra venstre: Anna Hansen, fisker Hans Valdemar Hansen, Holgine Andersen, fisker Niels Hansen, Ellen Haack, Inger Schakat, fisker og tømrer Peter Mørk, hans datter Mary. Siddende fra venstre Kirsten og Bertha Hansen og Hedvig Petersen. Yderst til venstre ses den uundværlige trillebør til transport af ruser og garn.

pens skær, og man gik på jagt. Mange fiskere byggede ishytter ved Nordre Røse Fyr, og herfra lød der jævnligt skud. Det var først og fremmest dykænder, gæs og svaner man skød. Af svanedunene lavede man puder og dyner. Fjerene og dunene skulle først tørres i åbne stofposer, inden de kunne bruges. Vingerne blev brugt til at rense kakkelovne med. Kråserne blev der kogt suppe på, og kødet blev malet og stegt. Da svanerne i 1928 blev totalfredet, holdt denne jagt op. Der blev også skudt sæler, der kunne bruges til flere forskellige ting. Spækket blev smeltet af i en jerngryde på havnen og trannet brugt som brændstof i flagermuslygter og tranlamper. Sælskindet blev tørret og brugt til veste, støvler og hjemmesko. Af kødet blev der herlige bøffer og frikadeller. Sælen er nu fredet. Mange fiskerfamilier holdt høns, ænder og grise. Af grisen blev der lavet blodpølser, medister og sværpølse. I blodpølsen kom der byggryn, rosiner og mandler, der først blev rørt sammen og siden skulle stå og trække, inden det blev fyldt i grisetarme og kogt i vaskekedlen.

Sværpølsen var en slags rullepølse, hvor sværene blev lagt imellem lidt kød og kogt med krydderier.

I strenge isvintre, når sundet var frosset til, kom fiskerne Saltholms beboere til undsætning med proviant. De trak det over isen på en åben jolle, der havde meder nedenunder, så den fungerede som slæde.

Når det kneb med kontanter, kunne man få kredit hos marketenderiet i Bryggergården. Her hang på væggen en tavle, hvor det skyldige beløb blev noteret. Så vidste Madsine og Johs. Larsen, om ikke andet at der blev betalt, når der var »skibssjov« - når fiskerne havde deltaget i bjergning af grundstødte skibe i Sundet. Fiskerne havde omkring 1889 dannet deres eget bjergelaug, der havde overenskomst med Svitzers Bjergningsenterprise. I Bjergelauget blev der kun optaget folk fra Kastrup og Maglebylille fiskerleje, der havde deres hovederhverv ved søen. I 1889 tjente lauget 5730 kr. på 2 bjergninger. Pengene blev fordelt på 225 anparter, hver mand havde fra 1/1-1/4 part. Gennemsnittet per part var 28 kr., så det var en rimelig god biindtægt, fiskerne her fik.

De fleste fiskere havde et tilnavn, »Patte Hans«, »Røde Hans« og »Røde Emil«, »Grev Horn«, »Svigerfar«, »Lammedik«, »Sorte Per«, »Dengse«, »Fiskerkæmpen« og »Lasses Carl« var nogle af de mere opfindsomme tilnavne.

Når fiskerne mødtes ved generalforsamlinger i broforeningen eller

*Havnecafeen. Ca i 900. Der **var indgang** til marketenderier.fra Alleen.*

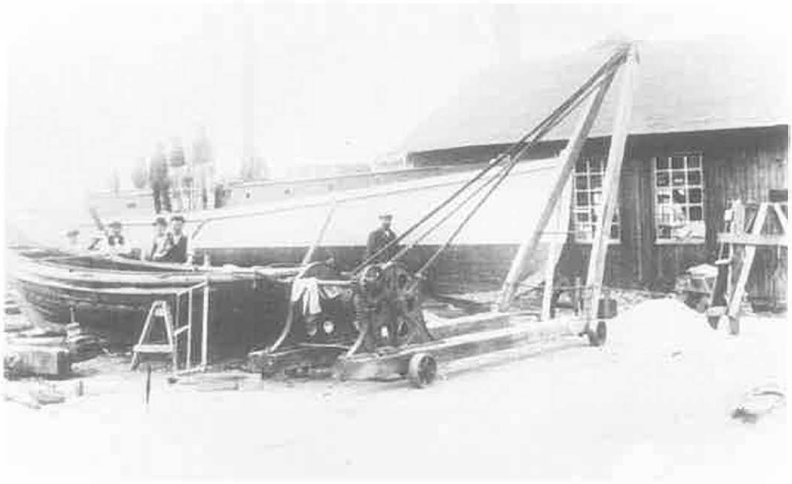

S. Svendsens skibsby1O1eri pt! Brojoreningens Havn. Ca. 1910.

fiskeriforeningen og ved andre sammenkomster, gik det livligt til. Man fortalte historier og sang fiskersange. Den, der oftest blev sunget, var »Ud af køjen, Mande«. En af fiskerne, Martin Nielsen, var endvidere god til at jodle. Om vinteren efter jul samledes familierne også i festligt lag for at gøre klar til fastelavn. Man fremstillede papirroser, guirlander og syede kostumer.

I år er det præcis 100 år siden, fiskerne i Kastrup for første gang slog til tønden fra deres både i havnen. Det kostede dengang 25 øre for voksne og 10 øre for børn at overvære dette festlige skue. Indtægterne tilfaldt et fond for efterladte efter druknede søfolk fra Kastrup. Dette fond var blevet oprettet i slutningen af 1889 af fiskerne fra Kastrup. De havde fået 100 kr. som belønning af Proprietær Breit fra Løjtegård for eftersøgning af fyrmester Ørum, der var druknet under en dramatisk sejltur til Saltholm den 17. november 1889. Proprietær Breit havde selv været passager på båden, men var blevet reddet.

Fondet, der i 1927 blev omdannet til et legat, eksisterer stadig.

Fastelavnsfesten i 1890 blev et tilløbsstykke, ydermere skinnede solen hele dagen, og luften var mild. Fiskerne havde smykket 10 både med mange rosetter og blomsterdekorationer blandet med grønt, og bådene var desuden forsynet med flag og vimpler. Fiskerne selv var også klædt ud i festlige kostumer. Tønden faldt først efter 2 timers bombardement.

Fiskere fra Kastrup klædt ud til fastelavns/øjer. 1911.

Fra Broforeningens Havn, hvor politiet havde kystkontrol fra 1942-44. Politibetjentene Kaj Petersen og Gi/dam skal på inspektion til Saltholm.

Fiske/familier fra Kastrup og Limhamn holder juletræsfest i fiskernes hus i Limhamn i 1944.

Derefter gik man i procession med musik op til Kastruplund, hvor en varm bolle punch ventede. Om aftenen var der bal i Kastruplund.

Året efter deltog 40 fiskere i de mest forskellige kostumer anført af en admiral til hest. Hans mandskab bestod af matroser i hvide skjorter med røde skærf, gamle koner og unge piger med cigarer i munden, bønder i gamle dragter, klovne, harlekiner m.m. Påstanden om at glasmagere og fiskere ikke kunne sammen, passer ihvertfald ikke ved denne lejlighed, for Glasmagernes Musikforening assisterede gratis med et 20 mands stort orkester. De efterfølgende år fik Kastrup kirke også glæde af overskuddet. Senere arrangerede fiskeriforeningen tøndeslagningen i samarbejde med Kastrup Fremme. Den sidste tøndeslagning fandt sted i 1935.

Under besættelsen 1940-45 var Kastrup Broforenings Havn under kontrol af tysk militær, og det danske politi måtte bistå ved bl.a. at checke de specielle sejlerpas, som fiskerne måtte have for at komme ind og ud af havnen.

Mange fiskere deltog i jødetransporterne over Sundet til Sverige, og flere var også involveret i modstandsbevægelsen. »På grund af tidernes Ugunst«, som der står et sted i fiskeriforeningens protokol, måtte flere af dem flygte til Sverige. Men mange havde rødder derovre, så det var ikke svært at finde et sted at bo hos slægtninge og venner. I Lirnhamn brugte de danske fiskere deres svenske kollegers samlingssal, og her blev der afholdt mange sammenkomster f.eks. juletræsfester. Mange fortsatte dog det illegale arbejde fra Sverige og transporterede modstandsbevægelsens folk til og fra Sverige, f.eks. fra Malmø til Kastrup Losseplads (det nuværende Femøren). En mellemstation på vejen var ofte Saltholm. Her var der ganske vist tyske soldater, men de var ældre mennesker, der ikke holdt så nøje opsyn.

Fra 1944 til befrielsen i 1945 deltog to fiskere fra Kastrup i disse transporter over 100 gange blot med en rejejolle. Flere af deltagere i modstandskampen undgik dog ikke at komme i Frøslevlejren. Der var stor glæde over at kunne vende tilbage til Kastrup og det daglige arbejde.

Kilder

Trykte kilder:
Amager Bladet 12. november 1915.
Blegvad, H. (red.): Fiskeriet i Danmark. 1946-1948.
Dansk fiskeri før industrialiseringen. Nationalmuseet 1975.
Dansk Fiskeristat. 1935.
Drechsel, C.F.: Oversigt over Saltvandsfiskerier. 1890.
Feddersen, Arthur: Fiskeriet fra Kastrup og Kastrupfiskeme. 1878, særtryk fra Nordisk Tidsskrift for Fiskeri.
Fortegnelsen over de udstillere fra Danmark ... i Norrkoping. Juli 1876.
Nielsen, Bror: I/S Kastrup Broforening. 1865 - 3. april 1965. 1966.
Portrætter af dansk fiskeri. Dansk Fiskeriforening. 1987.

Utrykte kilder:
Det Kongelige Bibliotek: Collin Samling 294, 4°, 1447.
Rigsarkivet: General-Toldkammer og Kommercekollegiet: Danske Forestillingsprotokol 1831.
Dragør Lokalarkiv: Dragør og Kastrup Låneforening for Fiskere. 1908-1964.

Private:
Kastrup Broforening 1865 -
Kastrup Fiskeriforening 1918-1954.
Kastrup Fiskeres Legat 1890 -
Tårnby Lokalhistoriske Samling:
Kopier af Amager Birks skøde- og panteprotokoller samt skifter og folketællingslister.
Kastrup Bjergningsforening 1889-1925.

Interviews: Inger Larsen (ca. 1975), Bent Nielsen, (1989), Kurt Nielsen (1990) Erindringer: Niels Fogelstrøm (u.å.), og Elly Kjær (u.å.).